

city was formed. City-planning interiors – buildings, parks, streets and squares – have become one of the most important aspects of a city's visual representation. The basis for this is often the historically developed environment of a city and its architecture, and the preservation of this heritage is given an important role, because it makes possible to see and feel the visual past of a city.

The public space plays one of the leading roles in a city functioning as its unifying link, both physically – linking together disparate urban cells, and socially – being important for the processes of integration of city folk, providing the conditions for its communication. A large number of people in a city constantly meet and communicate, because this is the territory of their constant joint occupancy.

The use of illusion in public space formation makes it possible to merge into the world of delusive phenomena in order to explore the depths of the psychological realm and worldview of the population and guests of the city. The organization of interactive scenic situations in a city structure creates a certain impression about it, because public space is understood not only as a place of existence or residence of the population, but also as a platform for social, spiritual and attractive unity of people in an already familiar atmosphere of the city with a special artistically thought-out unusualness, which enriches the palette of aesthetic components of city-planning interiors in the historically developed environment of the city.

Key words: city, public space, visualization, historically developed environment of a city, city-planning interiors, urban infrastructure, urban lifestyle, leisure.

УДК 72.01

Дідіченко М. О.

*асистент кафедри дизайну архітектурного середовища,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

didichenko.margo@gmail.com

orcid.org/0000-0002-4306-8596

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КОМПОЗИЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ МІСЬКОГО РОЗПЛАНУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЙОГО РОЗВИТКУ

Анотація: стаття зосереджена на розробці системи класифікації динамічних змін у композиції міського розпланування в умовах активного розвитку міста, його розпланування, планувального центру, що описується видозмінами та модифікаціями різних типів композиційних центрів, вісей і ядра міського розпланування. Визначено та охарактеризовано чотири типи композиції планувальних центрів, такі як моноцентричний, монометричний,

поліцентричний та поліметричний, з позицій чотирьох характеристик їх розвитку: сталість, прогресивність, динамічність та перспективність. Визначені характеристики, види і типи композиційних перетворень зведені до класифікаційних матриць, ілюстрованих графічними схемами розпланувальних композиційних моделей.

Ключові слова: композиція розпланування, схема розпланування, композиційне ядро, композиційна модель, характер розвитку, класифікація.

Постановка проблеми. У наш час інтенсивної та неупорядкованої урбанізації дослідження розвитку міського розпланування носять всебічний характер та зачіпають багато аспектів як формування, так і певних закономірних видозмін у просторі та часі. Широке коло сучасних архітектурних, містобудівних і ландшафтних досліджень спрямовані на визначення характеру та темпів розбудови міських територій, проте у більшості з цих досліджень поступово втрачається оцінка композиційних особливостей міського розпланування та їх вплив на формування комфортного та естетично повноцінного середовища. Якщо прослідкувати сучасні дослідження з композиційного аналізу, то вони переважно мають більш менш абстрагований характер, далекий від реалій і конкретики містобудівного розвитку. Тому проблема визначення результативних підходів до аналізу історичного розпланування міст і систематизації його композиційних особливостей з прив'язкою до умов гармонічного розвитку наразі залишається не до кінця вирішеною і потребуючою прискіпливої уваги.

Мета статті. Попереднє обґрунтування поняття композиції міського розпланування надало змогу розглядати його структуру як єдине ціле, що формується та розвивається за певними композиційними закономірностями. Сьогодні формулювання та характеристики існуючих класифікацій композиційної будови міського розпланування стають необхідним підґрунтям для систематизації нових ознак та закономірностей композиційних видозмін та їх комплексного аналізу. Визначення логічних взаємозв'язків між провідними характеристиками сприяють більш обґрунтованому підходу до з'ясування напрямків зросту та видозмін розпланувальної композиції. Увага зосереджується на запропонованій системі класифікації з урахуванням закономірностей та особливостей процесів сучасного розвитку композиції розпланування в центрах історичних міст.

Аналіз попередніх досліджень. Фундаментальними аспектами композиційного аналізу міського розпланування приділяли значну увагу такі вітчизняні та іноземні науковці, як К. Роу та Ф. Коеттер [1], Мамаков М. В. [2], Кутузова Т. Ю. [3], Глазичев В. Л. [4], Гутнов О. Е. [5], Тімохін В. О. [6],

Зінов'єва О. С. [7]. Основним акцентом даних досліджень стає вирішення складних композиційних задач гармонічного розвитку міста з врахуванням історичного контексту, які сьогодні досить розрізнені, а їх вирішення часто лежить у площині недостатньо дослідженої композиційної морфології.

Проблемами дослідження морфологічних особливостей міського розпланування за останнє десятиліття займалися такі іноземні вчені, як М. Бергаузер-Понт та П. Хаупт [8], С. Рід [9], Дж. Хансон [10], Б. Хіллер [11], С. Маршал [12], Б. С. Шеар [13], Р. Ель-Курі та І. Роббінс [14], К. Кропф [15], Т. Хінс [16]. Ці дослідження в більшій мірі аналізують та надають рекомендації щодо підходів до вивчення містобудівної ситуації та динаміки її видозмін, проте ця інформація все ще потребує узагальнення та більшої прив'язки до специфіки композиційних задач.

Виклад матеріалу. У дослідженні визначено, що під терміном «композиція міського розпланування» розуміється об'ємно-просторова упорядкована система вісей та домінант, що відображає конфігурацію міських вулиць, магістралей, майданів та місць розташування загальноміських центрів різного призначення. При цьому розвиток розпланувальної композиції розглядається як ряди чи шари некерованих перетворень архітектурно-планувальних комплексів і ансамблів, що поступово видозмінюються і трансформуються під впливом різноманітних чинників історичного розвитку. Композиційне ядро визначається як єдиний розпланувальний центр чи закономірно пов'язана сукупність суміжних домінант.

Спираючись на загальноприйняті типи і схеми міського розпланування, його композицію запропоновано звести до двох принципових видів, що відрізняються складністю характеру будови: первинний та інтегрований. Прості початкові конфігурації та схеми розпланування, такі як кільцеві, радіальні, лінійні та чарункові, відносяться до первинного виду, оскільки вони мають чітко окреслені переважаючі напрямки розвитку. До інтегрованих відносяться більш складні структури – радіально-кільцева, віяльна, деревоподібна та діагонально-чарункова, – яким притаманні ускладнені протоформи і схеми з ознаками кількох первинних видів. Такий розподіл початкових композиційних моделей і схем планувальних структур створює сприятливі умови для всебічного аналізу та розробки окремих класифікацій з їх подальшою систематизацією.

З цих позицій запропоновано виділення чотирьох класифікацій за принциповими композиційними ознаками динаміки містобудівних структур: за характером розвитку планувального центру, динамікою геометричних змін, спрямуванням зросту композиційної будови та за типом композиційних видозмін. У даній статті представлено аналіз і результати першої класифікації

за характером розвитку планувального центру. Вона пов'язана з відповідними процесами розвитку розпланувальної мережі композиційних вісей та доміант, диференційованих за масштабом, – тобто, з урахуванням визначеної системи композиційних ядер у початкових структурах. Для наочності, всі данні представлені у матричній формі, в якій на схемах розпланування відображено характер розвитку, на котрі накладено моделі композиційних центрів і вісей різного рангу в кожному з типів первинних (табл. 1.1-1.4) та інтегрованих (табл. 1.5-1.8) початкових моделей і схем. У результаті з'явилась можливість для обґрунтування і розробки матричних моделей в координатах характеру розвитку і видів композиційних моделей.

Табл. 1.1. Розвиток кільцевої композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.2. Розвиток радіальної композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.3. Розвиток лінійної композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.4. Розвиток чарункової композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.5. Розвиток радіально-кільцевої композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.6. Розвиток віяльної композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.7. Розвиток деревоподібної композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Табл. 1.8. Розвиток діагонально-чарункової композиційної моделі

вид комп. мод.	характер розв.	сталий	прогресивний	динамічний	перспективний
моноцентрична					
монометрична					
поліцентрична					
поліметрична					

Враховуючи взаємозв'язки та характер розвитку в межах різних типів розпланувальних конфігурацій, пропонується виділити чотири групи моделей за кількісними ознаками композиційного ядра. Моноцентрична композиція визначається наявністю єдиного концентрованого загальноміського планувального центру в процесах зросту і розвитку (табл. 1.1-1.8, стрічка 1). Для монометричної структури притаманна наявність підцентрів, що безпосередньо підпорядковані єдиному композиційному ядру більш високого рангу (табл. 1.1-1.8, стрічка 2). Поліцентрична структура визначається наявністю двох чи більше умовно рівнозначних планувальних центрів загальноміського значення у цілісній містобудівній композиції (табл. 1.1-1.8, стрічка 3). Поліметрична структура характеризується системою трьох чи більше взаємопов'язаних та підпорядкованих композиційних центрів та підцентрів (табл. 1.1-1.8, стрічка 4).

Другою принциповою ознакою даної класифікації є характер розвитку планувального центру містобудівної композиції, що описується рядом

різноманітних процесів видозмін відносно визначених типів композиційних центрів та вісей. Розглянуто чотири характери розвитку – сталий, прогресивний, динамічний та прогресивний, котрі відрізняються спрямуванням та динамікою розвитку. Сталий розвиток характеризується процесом просторового зросту розпланувальної системи зі збереженням початкових ознак композиційного ядра (табл. 1.1-1.8, стовпчик 1). У цьому випадку композиційна будова може змінювати свої характеристики, проте кількість та розташування планувальних та композиційних центрів є незмінною. Наприклад, на основі графічного аналізу плану 1915 року м. Івано-Франківськ, його схему розпланування можна охарактеризувати як моноцентричну радіально-кільцеву композиційну структуру (рис.1а).

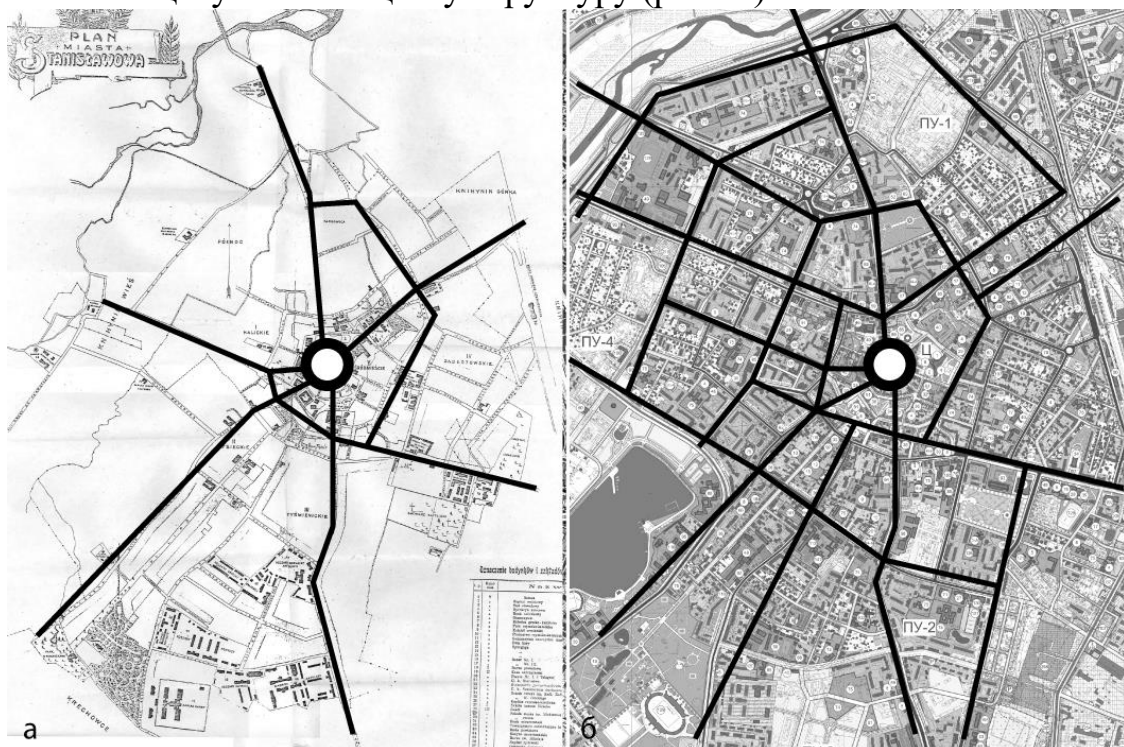

Рис.1. Сталий розвиток моноцентричної композиції м. Івано-Франківськ, а – план 1915 р., б – генеральний план до 2020 р.

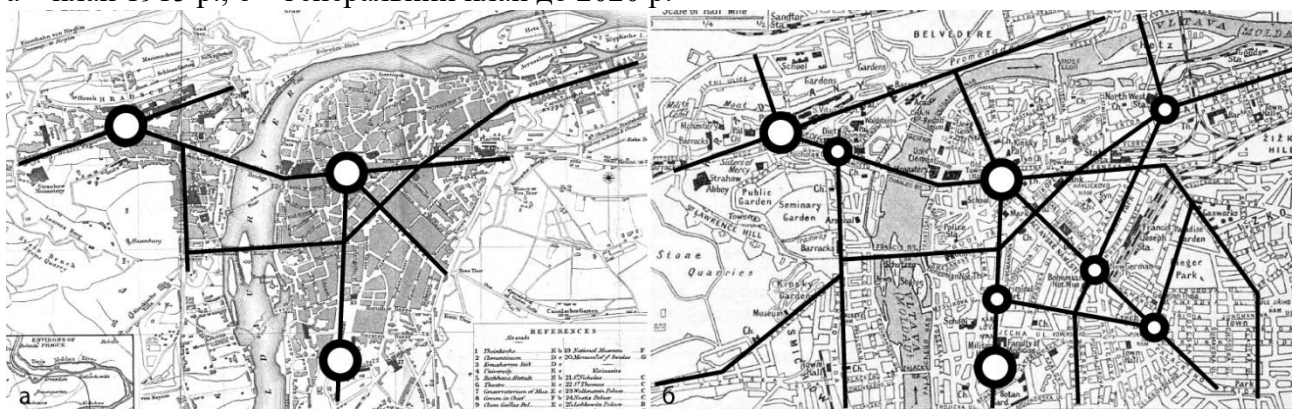

Рис.2. Прогресивний розвиток деревоподібної композиції м. Прага, а – план 1858 р., б – план 1924 р.

Дослідження генерального плану до 2020 року показує, що композиційна модель міста розвивається за початковими радіальними векторами об'єднаними кільцевими сегментами зі збереження та підсиленням єдиного планувального центру (рис.1б). Дані ознаки характерні для сталого розвитку.

Для прогресивного розвитку визначним є поступова видозміна типу планувальної структури за ознаками композиційного ядра (табл. 1.1-1.8, стовпчик 2). Тобто, у моноцентричній моделі розвиваються підцентри та утворюється монометрична структура; у початково монометричній – підцентри набувають більшої ваги та композиція стає поліцентричною; активне розгалуження системи підцентрів перетворює поліцентричну систему у поліметричну; розвиток значної кількості центрів та субцентрів поліметричної структури приводить до злиття та утворення єдиного складного ядра моноцентричної композиції. У результаті описаного процесу поступово утворюється новий, більш високий ієрархічний рівень у композиційній структурі. Даний характер розвитку прослідковується у графічному аналізі схем розпланування м. Прага. На плані 1858 року виділяється деревоподібна композиційна модель з трьома рівнозначними центрами (рис.2а). До 1924 року вона стає більш розгалуженою, розвивається п'ять підцентрів на основних композиційних вісях (рис.2б).

Динамічний розвиток центральної зони багатьох міст визначається стрімкою видозміною розпланувальної структури та кількісно-якісної зміни системи композиційних центрів (табл. 1.1-1.8, стовпчик 3). Наприклад, у моноцентричній композиції утворюються рівнозначні планувальні центри-домінанти, що перетворює систему в поліцентричну. Деякі з підцентрів монометричної структури набувають ваги, утворюючи нову поліметричну композицію. Стрімкі процеси просторового зросту домінант поліцентричної композиції призводить до їх злиття в єдине ядро моноцентричної структури. Поліметрична структура характеризується об'єднанням кількох ядер в єдиний композиційний центр при збереженні системи підцентрів, що характерно для монометричної композиції. У результаті цей процес завершується подвійним підвищенням ієрархічного рівня в оновленій композиційній структурі. Данню характеристику розвитку проілюструвано на схемах розпланування м. Харкова. На основі графічного аналізу плану 1887 р., виділено радіально-кільцеву моноцентричну структуру (рис. 3а), що перетворюється у поліцентричну за рахунок динамічного розвитку співмірного нового центру до 1924 року (рис. 3 б).

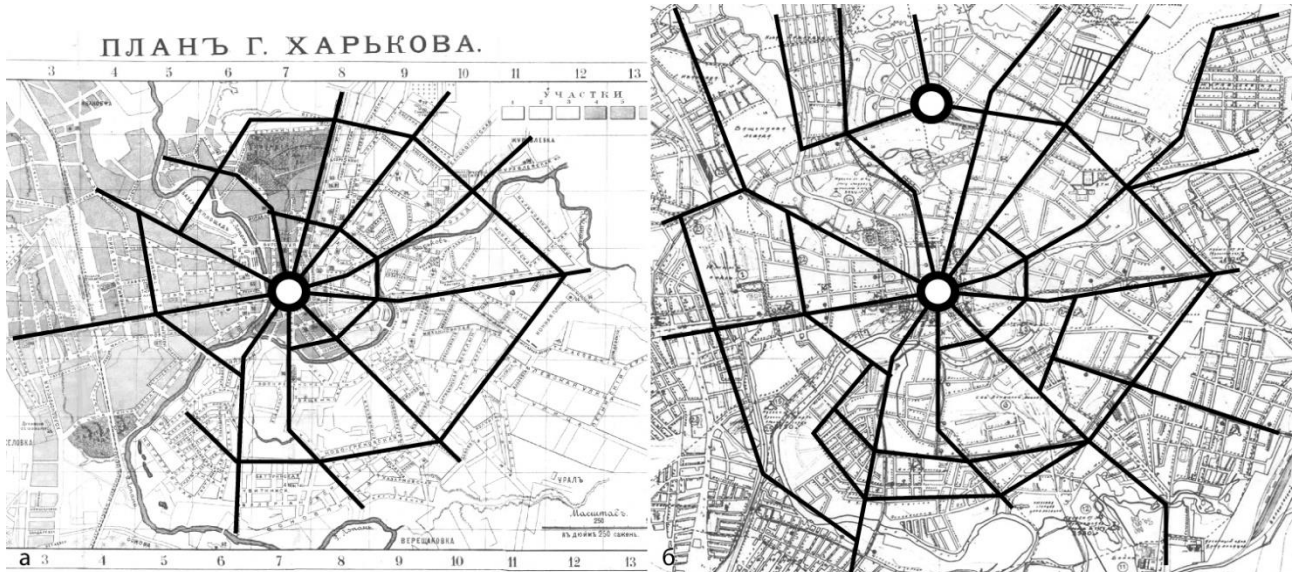

Рис. 3. Динамічний розвиток радіально-кільцевої композиції м. Харків,
а – план 1887 р., б – план 1924 р.

Останній характер розвитку – перспективний – визначається процесами швидкої ресистематизації композиційних центрів-домінант в межах розвитку існуючої та нової систем розпланування (табл. 1.1-1.8, стовпчик 4). З одного боку, цьому характеру притаманна значна інтенсивність процесів композиційних видозмін. З іншого боку, розглядаючи розвиток композиційного ядра з позицій єдиної жорстко впорядкованої структури, слід звернути увагу на зворотність змін, оскільки новоутворена система набуває рис попереднього ієрархічного рівня. Таким чином, моноцентрична композиція розвивається у поліметричну за рахунок розвитку нових центрів та підцентрів. Зміни у монометричній структурі, навпаки, характеризуються процесами об'єднання доміант різного масштабу в єдине композиційне ядро. Поліцентрична структура розвивається одночасно за двома принциповими напрямками – існуючі центри розширюються та зливаються в єдине ядро, паралельно утворюються підцентри з новими характеристиками притаманними монометричній композиції. Найпростіші процеси сприяють перетворенню поліметричної структури у поліцентричну, оскільки такий розвиток передбачає збільшення ваги і підвищення рівня підцентрів, що утворює систему рівнозначних ядер. Наприклад, графічний аналіз розпланувальної структури історичного осередку м. Відень на основі плану 1857 році показав, що радіальна композиційна структура мала поліметричний характер з системою розпоршених центрів та підцентрів (рис.4а). Відмова від оборонних споруд в центральній частині міста сприяла прогресивному та рівномірному розвитку на їх місці півкільця взаємопов'язаних композиційних ансамблів, що утворили

єдиний комплексний центр (рис.4б). Таким чином композиційна модель набула рис моноцентричної.

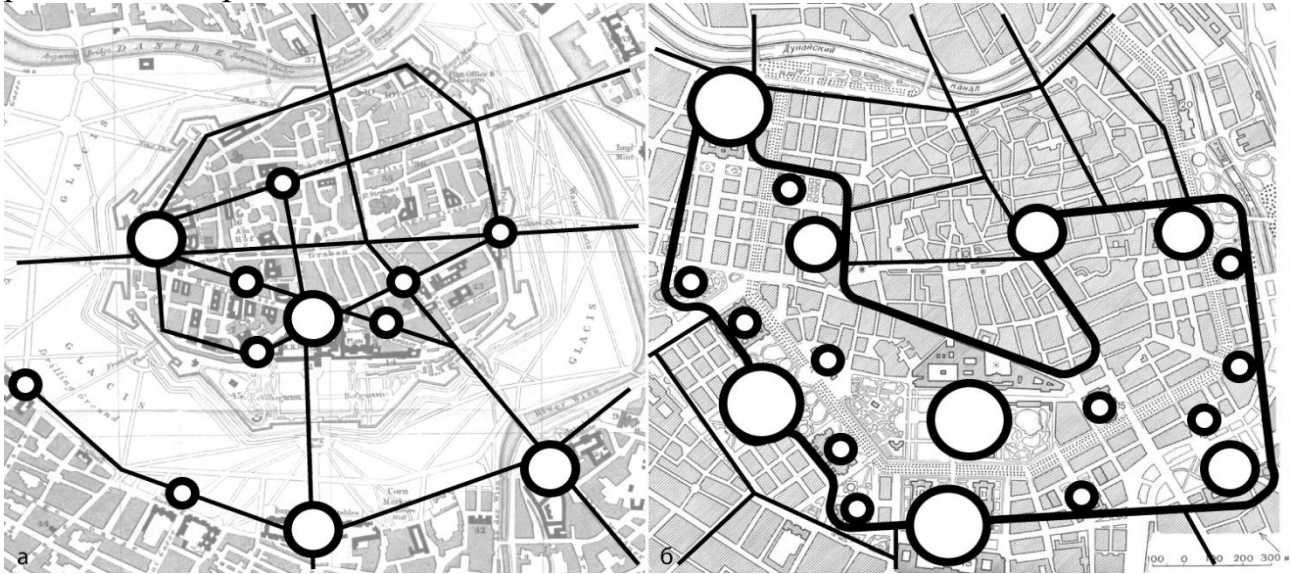

Рис. 4. Прогресивний розвиток радіальної композиції м. Відень, а – план 1857 р., б – схема розпланування 1872 р.

Висновки. Запропонована класифікація досить детально описує характеристики та закономірності розвитку системи композиційних центрів, враховуючі дві провідні ознаки – кількісно-якісний характер планувального ядра (моноцентричний, монометричний, поліцентричний, поліметричний) та типи його видозмін, пов'язаних зі сталим, прогресивним, динамічним чи перспективним характером розвитку. Оскільки, кожен з чотирьох аспектів кожної з класифікаційних ознак системно зв'язаний один з одним, запропоновано матричну форму, що складається з чотирьох стрічок та чотирьох стовпців відповідно до кожної з визначених характеристик. Ці матриці створюють умови для наочного уявлення про характер розвитку композиційних центрів і вісей, представлених у вигляді ідеалізованих графічних схем і моделей розпланувальної структури міста. Ці вісім матриць в подальшому дослідженні можуть бути об'єднані в єдину трьохвимірну. Запропоновані класифікації загалом мають перспективу з позицій їх використання при діагностуванні та прогнозуванні природнього і гармонійного розвитку композиційних основ міського розпланування, з урахуванням конкретних містобудівних умов, видозмін і композиційних перетворень історичного розвитку міста.

Література:

1. Rowe C., Koetter F. Collage City – Cambridge: MIT Press, 1978. – 192 p.
2. Мамаков Н.В. Город: опыт композиционного анализа. – Издательство Казанского университета, 1990. – 189 с.

3. Кутузова Т.Ю. Закономірності композиційного розвитку регулярних історичних розпланувань в містах України: автореф. дис. ... канд. архіт. : 18.00.01, Київ. нац. Ун-т буд-ва і архіт. – К., 2016. – 21 с.
4. Глазычев В.Л. Город без границ – М: Территория будущего, 2011. – 400 с.
5. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства – М.: Стройиздат, 1984. – 256 с.
6. Тімохін В.О. Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування. – К: КНУБА, 2008. – 629 с., 158 іл.
7. Зінов'єва О. С. Принципи гармонізації ритмічного розвитку міського планування — КНУБА: Містобудування та територіальне планування: наук.- техн. зб., No 50, 2013. – С .234-238.
8. Berghauser-Pont M., Haupt P. Spacematrix. Space, Density and Urban Form – Rotterdam: NAI010 Publishers, 2010. – 280 p.
9. Read S. Intensive urbanisation: Levels, networks and central places – UCL: The Journal of Space Syntax Vol 4, No 1., 2013. – 168 p. – pp 1-17.
10. Hanson J. Urban transformations: A history of design ideas – Palgrave Macmillan UK: URBAN DESIGN International Volume 5, 2001. – 249p. – pp 97–122.
11. Hillier B. What are cities for? And how does this relate to their spatial form? – UCL: The Journal of Space Syntax Vol 6, No 2, 2016 – 282 p. – pp 199-212.
12. Marshall S. Streets and patterns – Routledge, 2004. – 336 p.
13. Scheer B. C. The evolution of urban form: typology for planners and architects – Routledge, 2010. – 144 p.
14. El-Khoury R., Robbins E. Shaping the city – Routledge, 2013. – 376 p.
15. Kropf K. The handbook of urban morphology – Wiley, 2017. – 248 p.
16. Hinse T. The Morphology of the Times: European Cities and their Historical Growth. – DOM Publishers, 2014. – 304 p.

References:

1. Rowe C., Koetter F. (1978), *Collage City*, MIT Press, Cambridge, 192 p.
2. Mamakov N.V. (1990), *City: the experience of compositional analysis [Gorod: opyt kompozitsionnogo analiza]*, Kazanski University's Publishing, Kazan, 189 p.
3. Kutuzova T.Y. (2016), *Patterns of the compositional development of the regular historical planning structures in Ukrainian cities: dissertation [Zakonomirnosti kompozytsiynoho rozvytku rehulyarnykh istorychnykh rozplanuvan v mistakh Ukrayiny: avtoref. dys. ... kand. arkhit.: 18.00.01]*, KNUCA, 21 p.
4. Glazychev V.L. (2011), *City without borders [Gorod bez granits]*, Territoriya budushchego, Moscow, 400 p.
5. Gutnov A.E. (1984), *The evolution of urban planning [Evolyutsiya gradostroitel'stva]*, Stroyizdat, Moscow, 256 p.

6. Timokhin V.O. (2008), *Architecture of urban development. 7 books on the theory of urban planning* [Arkhitektura mis-oho rozvytku. 7 knyh z teorii mistobuduvannya], KNUCA, Kyiv, 629 p.
7. Zinov'yeva O.S. (2013), *Principles of harmonization of the rhythmic development of urban planning* [Pryntsypy harmonizatsiyi rytmichnoho rozvytku mis'koho planuvannya], Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya, No 50, KNUCA, Kyiv, pp. 234-238.
8. Berghauser-Pont M., Haupt, P. (2010), *Spacematrix. Space, Density and Urban Form*, NAI 010 Publishers, Rotterdam, 280 p.
9. Read S. (2013) *Intensive urbanisation: Levels, networks and central places*, The Journal of Space Syntax Vol 4, No 1, UCL, London, pp. 1-17.
10. Hanson J. (2001) *Urban transformations: A history of design ideas*, URBAN DESIGN International Vol 5, Palgrave Macmillan UK, London, pp. 97–122.
11. Hillier B. (2016), *What are cities for? And how does this relate to their spatial form?*, The Journal of Space Syntax Vol 6, No 2, UCL, London, pp. 199-212.
12. Marshall S. (2004), *Streets and patterns*, Routledge, UK, 336 p.
13. Scheer B. C.(2010), *The evolution of urban form: typology for planners and architects*, Routledge, UK, 144 p.
14. El-Khoury R., Robbins E. (2013), *Shaping the city*, Routledge, UK, 376 p.
15. Kropf K. (2017), *The handbook of urban morphology*, Wiley, USA, 248 p.
16. Hinse T. (2014), *The Morphology of the Times: European Cities and their Historical Growth*, DOM Publishers, Berlin, 304 p.

Аннотация

Дидиченко М. О., ассистент кафедры дизайна архитектурной среды Киевского национального университета архитектуры и строительства.

Систематизация композиционных изменений городской планировки в современных условиях её развития.

Статья сосредоточена на разработке системы классификации динамических изменений композиции городской структуры в условиях активного развития города, его планировки, городских центров, которые описываются видоизменениями и модификациями разнообразных типов композиционных центров, осей и ядра градостроительной структуры. Выделено и охарактеризовано четыре типа композиции планировочных центров, таких как моноцентрический, монометрический, полицентрический и полиметрический, с позиции четырех характеров их развития: устойчивого, прогрессивного, динамического и перспективного. Данные характеристики, виды и типы композиционных изменений сведены в классификационные матрицы, проиллюстрированные графическими схемами планировки композиционных моделей.

Ключевые слова: планировочная композиция, планировочная схема, композиционное ядро, композиционная модель, характер развития, классификация.

Annotation

Didichenko M. O., assistant, design architecture environment department, KNUCA.

Systematization of the morphologic composition changes of urban planning in the actual conditions of its development.

The article focused on substantiation the classification of the morphologic composition of urban planning development based on the modifications' aspects of the design key points, which is described by a number of regular processes of spatial modifications based on various types of the composition's centres of urban planning, within the predetermined initial structures. It was proposed to group generally accepted types and schemes of urban planning into two key issues based on the complexity of the structure: primary and integrated. Four types of the composition's centres have been identified and characterized, based on their quantitative features. This is monocentric, monometric, polycentric and polymetric composition model types. Monocentric - it's planning system that includes only one centre. Monometric - combine one general composition core and some subcentres. The polycentric system is described by multiple centres. Polymetric is characterised by a couple of centres and subcentres. Also, the four characteristics of their development have been determined based on the analysis of the interconnections and the nature of the spatial modifications in the various types of planning configurations. These characteristics are sustainability, progressivity, dynamicity and perspectivity. Compositional sustainability is described by gradual development processes with composition's centre type preservation. Progressivity - it's a summary of the systematic changes of the planning structure, that include modification of quantity and quality of the composition cores. Dynamic development is characterised by rapid changes in the planning centres types. Perspectivity - it's significant modifications and re-systematisation in the composition structure and core types. All characteristics and core types are summarized in classification matrices, illustrated by idealistic graphic models of the planning composition.

Keywords: morphological composition of urban planning, urban planning scheme, composition key-point, morphological composition model, development way, classification.

УДК 711.5

к.арх., доцент Франків Р. Б.,
romanfrankiv@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1100-0930,
Лясковський О. Й.,
Oliaskovskyi@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0963-9196,
Національний університет «Львівська політехніка»

**ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТЛУМАЧЕННЯ АРХІТЕКТУРИ
ПОСТМОДЕРНІЗМУ У ЛЬВОВІ**

Анотація: розглядається явище пост-модерністських спроб в архітектурі Львова кінця ХХ – початку ХХІ століття. Розглядаються світоглядні, професійні, економічні та інші обставини та особливості, що вплинули на